

EMANCIPACIJA. ZOFKA KVEDER. PRAGA.

Kaj je emancipacija? — Emancipacija je osloboditev in nje posledica: samostojnost. Osloboditev, tako v individualnem obziru t. j. duševno, kakor socialno, — materijelno.

Pri nas Slovencih se smatrajo vse take težnje v obče — odveč, posebno še pri ženskem spolu. Razne naše učene glave trdijo, da pri nas, hvala Bogu, še ni nikake potrebe za tako gibanje, da teče vse socialno življenje v najlepšem miru in da zlasti ženskam ni prav nič potreba pečati se s takimi nevarnimi, tujimi, modernimi idejami. Naši duhoviti in neduhoviti doktorji spuščajo svoje šepave duševne iskre v svet, s katerimi svare vse poštene ljudi, naj za božjo voljo ne sedajo na limanice raznim nezadovoljnejšem možkega, osobito pa ženskega spola, ki zastrupljajo naše poštene ljudstvo s frazami kakor: boj za izboljšanje gmotnega in moralnega stanja delavstva, boj za enakopravnost ženstva, boj stiskanih in tlačanih mas proti slepemu izkoriščevanju na vseh točkah! Osobito ženstvu se vsak trenotek pridiguje, naj se ne izneveri svojemu edino naravnemu, svetemu poklicu kakor žena in mati; z bombastičnimi besedami se slika ženski njeno nalogo: ostati pokorna, bedasta igračica, poslušna podvorkinja svojega moža in ne-sebična dojilja in bona svojim otrokom. »Ozrite se na košute!« je klical zadnjič neki sramežljivi Dr. T. v »Edinosti«. Imenitno! Košutam doslej res še ni morda padlo v glavo, pridobivati si doktorskih diplomov ali pa zahtevati enakih pravic z rogatimi jeleni. Sicer pa moramo biti

gospodu le hvaležne, da je bil tako galanten ter nas primerjal vsaj s srnami in košutami: kako lahko bi nam postavil na primer v zgled: ovce, gosi in oslice!... — Sicer pa so tudi te bolj emancipirane, kakor bi človek mislil: samostojne so do cela, in njihovi gospodje soprogi se ne pečajo dalje za njihove interne gospodarske razmere, privoščijo jim tako zelje — kakor najslabšo suhljad. Tako liberalni naši gospodje stvarstva, vsaj v obče, še dolgo ne bodo!

Toda k stvari! Povsod, kjer si hoče ženstvo pridobiti nekoliko teréna v javnosti, zavrača se ga, češ: tu ni vaš prostor, nazaj v družino, v kuhinjo! Ženskam so dovoljeni le takozvani »ženski« poklici, t. j. od služkinje vseh vrst gor! do učiteljice, od perice pa do šivelje. Žal, da so ti »ženski« poklici o vseh svojih potežkočah najbolj nehvaležni. Moški kolega male šivelje se lahko pošteno preživi, ako je priden in ako ni pijanec, dočim njegova ženska tovarišica živi ob kavi in krompirju in mora biti sploh vesela, če ji ni treba šivati še bolj pozno v noč, nego do polnoči. Delavec v tovarni je revež, — no, ženska je še na slabšem; gospoda delodajalci brezdvomno mislijo, da je za njo tudi zrak jako redilna snov.

In potem, če bi še te uboge priložnosti za delo, te skromne službice in to še tako slabo plačano delo zadostovalo za vse one, ki morajo živeti, ki bi bili radi vsaj jedenkrat na dan siti. Ali ne! Samo pogledjte enkrat v statistične podatke posredovalnic, pojdite pred tovarne, kjer se vedno nekaj takih lačnih, ki bi radi delali, makar tudi za one uboge krajcarje, naslanja ob vrata, čitajte časopise velicnih mest

in čudili se bodete, koliko se jih ponuja v delo, za službe, in kako primeroma malo jih iščejo. Povsod, kamor pogledate, največja gonja za kruhom, najljutejši boj za obstanek. Seveda gospoda v gorkih gnezdih, na mehkih, bankovcev polnih blazinah ali pa v varnem zatišju državnih služb, v višjih dietnih razredih, — ti seveda nimajo pravega smisla za boli proletarijata. Takim gospodom je vsako stremljenje nižjih vrst brez imetka in stalne eksistence samo »humbug«, in pri ženskem spolu »norost najhujše vrste«, če ne naravnost zločin.

Beda je v zadnjem stoletju dosegla ogromne dimenzije. Kmet propada, rokodelc in delavec. Potrebe posameznika so se povečale, luksus je posebno v boljših krogih neprimerno narasel, in posledica je, da družba ne more več pošteno preživljati svojih udov. Srečni, spekulativni pojedinci se maste na škodo ostalih in, če je kedaj veljal »Faustrecht« (pravica močnejšega), velja gotovo danes. Vsak stremi za tem, da spodrine svoje konkurente in se sam vsede za pokrito mizo. Tako postrešček na ulici, delavka pred tovarno, kakor prvi minister v cesarstvu. Jeden pritiska drugega, kolikor boljše je komu, toliko več drugih guli in prikrajšuje dotičnik za njih delež.

Nekdanje patriarhalno življenje za danes ne velja več. Prej so bili vsi udje družine zaposleni v družini sami. Hčere so predle, šivale, tkale, delale milo in sveče in vse druge domače potrebe, sinovi so pomagali očetu v rokodelstvu, v gospodarstvu, bili so njegovi pomočniki v trgovini itd., itd. Da, tudi tuji posli, uslužbenci, učenci in pomočniki so se v vsakem slučaju priklopili družini, stanovali so tam, hranili se, — sploh bili so družinski udje družega reda. Dandanes tega ni več. Na mesto ročnega dela stopili so stroji, stopile so razne velike iznajdbe, prejšnje merilo sveta in življenja razširilo in povečalo se je v nedogled. Nastopila je moderna doba; s primeroma malo truda in stroškov poda-

jejo se nam udobnosti, olajšave, ki nam vse, tekom let, iz nekake želje po zboljšanju razmer, iz težnje po luksusu, postanejo potrebe. Če so si naši pradedje s treskami in s smrdljivimi leščerbami za olje razsvetljevali zimske večere, če so se v boljših hišah žgale lojne sveče, — nam danes naše petrolejeve svetilke že davno več ne zadočujejo, — plin in elektrika nam razsvetljujejo ulice, za katere je prej kedaj samo mesec dajal svojo periodično luč. Rokodelstvo čim dalje bolj izginja, in velike tvornice zavzemajo njegovo mesto. Človek ni več v onej meri stvoritelj, kakor prej, stroji so nastopili njegovo dedščino, on jim je le vladar — ali sluga. Misel jednega giblje komplicirano sestavo raznih vodnih, parnih in električnih sil, med tem ko tisočere roke opravljajo mehanično delo poslužnikov. Način življenja se je docela spremenil, in smešno je, če se hoče danes stavljati za razmerje med ljudmi, t. j. za družabno življenje v družini kakor v javnosti, enako merilo, kakor je veljalo pred stoletjem ali več stoletji. Vse je dobilo drugo lice, in nenaravno bi bilo, da se tudi človek ne bi bil spremenil v svojih težnjah in ciljih.

Karakteristika našega časa je nezadovoljnost z obstoječimi razmerami. Vsi čutimo potrebo napredka, zboljšanja v gmotnem in duševnem oziru. Ne morem trditi, da bi bila ta nezadovoljnost slabo znamenje, nikakor ne pojnim onih, ki imajo vedno tiste domnevane zlate, idilične, stare čase na jeziku. Svet je napredoval. Morebiti niti vsaki deseti srednjeveški vitez ni umel podpisati svojega imena, danes teže vsi sloji po naobrazbi in vedno večji naobrazbi. Kolikor inteligentnejši je kedo, toliko bolj čuti nedostatek te naobrazbe, toliko bolj želi jo zvišati in poglobiti. In ravno tako izvira tudi nezadovoljnost z gmotnimi razmerami iz kolikor tolike duševne kulture pozameznikov in mase. Človek se zaveda svojega človeštva, čuti, da je več nego

samo orodje ali živina, in kedar postane misleč stvor s svojo voljo, svojo sodbo, svojim naziranjem, mu ne more zadostovati zgolj prosto vegetiranje, samo golo, nago životarenje. Nauči se ceniti sebe, zaveda se svojih pravic do življenja, ki bi bilo vredno čutečega in mislečega človeka. Le na najnižji stopinji razvitka je človek zadovoljen s seboj, s svetom in vsem. Robota po cele dneve brez misli, mehanično crpi vse sile svoje in je zadovoljen, da se zato potem najé tudi najprostejše hrane, — da, tudi če mora gladovati, ne občuti drugega, kakor topo, brezmiselno, slepo resignacijo: mora že tako biti!

Vsi, ki sodijo brez premisleka, pridejo z lepimi sveti, naj se človeštvo vrne k svoji prvotni skromnosti, naj zmanjša svoje potrebe na kolikor najnižjo stopinjo, in vsa ta težka vprašanja o omejitvi števila onih, ki sploh nimajo kaj jesti, ki stradajo, — se razrešijo sama po sebi. Ne le, da so take ideje jako naivne, smešne in neizvedljive, one so naravnost škodljive. Ako bi se današnji človek odpovedal vsemu, kar ni neobhodno potrebno k njegovi eksistenci, t. j. k njegovi telesni eksistenci, bi morda res bil sit, ali ta njegova skromnost bi pomenila velik, ogromen korak nazaj. In potem treba pomisliti, da so vsekakor tudi predmeti, ki so sami na sebi luksuz ali ki se dajo vsaj pogrešati, neposredno vir eksistenčnih sredstev tisočerim in stotisočerim ljudem. Seveda bo kedo dejal, da vsi ti ljudje v tovarnah, v velikih podjetjih, ki služijo telesni ali duševni udobnosti ljudstva, končno vendar le jedo in potrebujejo vse one organske snovi, ki se crpijo neposredno in posredno iz zemlje t. j. iz onega, kar zrasede, ozir. kar se s tem rastlinjem hrani, — torej, da je vendar kmetijstvo edini vir splošne hranitve in da vse ljudi redi zemlja, ne pa oni stotisočeri predmeti luksusa, katere človeštvo dandanes potrebuje in za katere se vsakojake surovine docela nepotrebno trošijo.

Ali prvič je tu vprašanje, kaj je faktično potrebno, kaj ne. Jednemu je nekaj uprav eksistenčni pogoj, kar je drugemu potrata in tretjemu bedastoča. Drugič pa ves razvitek človeštva jasno zanikuje vsako možnost ali vsaj verjetnost k takemu povratku k prvotnim človeškim idealom in zahtevam.

Bil je nekdanj, še nedavno, čas, ko so na primer učitelji imeli manj plače, kakor sedanji slabje plačani delavec, in morda niso bili niti tako jako nezadovoljni. Še nedavno so bili časopisi, recimo pri nas, nedosegljiv luksuz tudi za boljše situirane sloje, danes čita zadnji kmet in delavec, čuti potrebo, da čita, in list mu je postal skoro tako potreben, kakor zajutrek ali večerja. Čudil bi se domači hlapec od l. 1800., ko bi mu hlapec od danes nabrojil svojo plačo, svoje zahteve in svoje troške. O njegovem času je živel njegov gospodar slabše, kaj še le on, in morda sta bila vendar oba bolj zadovoljna, nego je naš znanec od danes. On ima več potreb nego njegov tovariš pred enim stoletjem. Ne vštavam v te potrebe pušenja, prevelike gizdavosti in morebitnega pijančevanja vsako nedeljo.

Na kolikor višji stopinji je človek, toliko več potreb ima. Na Češkem n. pr. domači delavci ne gledajo radi onih iz Galicije, ali pa tudi od nas z juga. Pre-skromni so poslednji, delajo za plačo, s katero domači delavec ne more izhajati. Enako je pri nas. Domačini, zidarji, delavci v opekarnah, pri cestah in večjih podjetjih, vsi tožijo čez neljubo konkurenco Italijanov, in to že iz prostega dejstva, da našim ljudem ni dovelj suha polenta in smradljiv sir. Angležki delavec je v primeru z našim prav gospod. Ima izvečine osemurno dnevno delo, lepšo plačo — sploh naš človek bi si obliznil vseh deset prstov, da je na njegovem mestu. In vendar angležki delavec ni zadovoljen: on ima svoje klube, čitalnice, predavanja, skupne

obednice, zdrave delavske hiše, navajen je na boljšo hrano, sploh ima mnogo potreb, katerih naš delavec nima. On je preprosto inteligentnejši od našega. On ume živeti, on pozna sebe in zna porabiti svoje moči na najboljši, najplodonosnejši način. In vsekakor inteligenca tudi pri mehničnem delu ne škoduje. Našinci, ki se selijo v Ameriko, tožijo brez izjeme, kako naporno morajo delati v tovarnah in kako so napečeni vsi, recimo, osem ur dnevnega dela; tožijo, da je to za nje v začetku skoro nečloveški napor. Domačin, Amerikanec, ne čuti toliko te strogosti, naučen je da rabi svoje telesne sile, svojo energijo, na najracionalnejši način; on ve, koliko in kdaj mora zastaviti svoje moči tako, da ne troši po nepotrebnem svojih sil.

Tam, kjer se človeška moč izrablja za kolikor manjšo odškodnino, tam je inteligenca delavstva na najnižjem nivoju. Ti delavci niso znali, ali niso niti skušali izsiliti iz svojih izkoriščevalcev ugodnejših pogojev v svojem razmerju do njih. Ruski delavec n. pr. je dosegel doslej najmanj, bodisi, da se sam nizavedel svojega suženstva, da si ni znal vsaj deloma pomagati, bodisi, da so se vse njegove težnje v taki smeri sè silo zadušile.

Antipatija za vse, tudi za lastno bedo, slepa resignacija — to je znak popolne duševne otrplosti. Človek je v tem zares samo še nekak brezdušen mehanizem. Kakor hitro pa se vzbudi v človeku nezadovoljstvo, odpor, vzbuja se tudi njegova inteligenca. On začne premišljati, kako bi si pomagal gmotno in, kadar je dejanski dosegel vsaj nekaj uspeha v tej smeri, pride sam do tega, da občuti tudi nedostatke v duševnem oziru, in skušal jih bo odstraniti. Vsaj kolikor toliko inteligence je torej potrebno človeku, da čuti potrebo izboljšanja svoje eksistence, da skuša to izboljšanje faktično uresničiti, — nasprotno pa je zopet za vsaki nadaljni razvoj duševne kulture kakega naroda, ali recimo,

posameznega sloja, potrebna kolikor toliko urejena gmotna podlaga.

V dosego gmotnih razmer, vrednih človeka in primernih njegovemu delu, je vsekakor organizacija edina pot in edino sredstvo. Posameznik ne premore mnogo ali nič. Njegove zahteve bi bile smešne, če bi ga ne podpirali njegovi tovariši, živeti z njim v enakih razmerah. Zahteva, ki jo stavi kak sloj, pridobiva na pomenu in moči, kolikor več ima privržencev, kolikor složnejši in zavednejši so oni, ki so zainteresirani na tem, ali se jim zahteva izpolni ali ne.

Naš delavec, naša delavka, se še ne zaveda svojega stanja in pravic, katere sme zahtevati od družbe in deladajalca, v tistem obsegu, kakor bi bilo želiti. Delavstvo v drugih deželah je doseglo že neprimerno več, ono je inteligentnejše, ono je na višji stopinji od našega, in sicer v vsakem pogledu. Naše delavstvo ne čuti še prevelikega primanjkljaja v gmotnem oziru, in njegove težnje po duševni inteligenci so toliko kakor še v povojih.

Temu se nikakor ni čuditi. Mi se nismo razvijali, recimo, v onem obsegu in z ono brzino, kakor Amerikanci. Seveda mislim to v narodnogospodarskem oziru. Stari patrijarhalni običaji so se v našem narodu vzdržali primeroma mnogo dlje nego drugod. Navajeni smo na ozko skupino družine; za veliko socialno skupino sloja nam še manjka pravi čut. Tovaren nimamo mnogo, in tudi te so se ustanovile polagoma, drugi delujoči sloji pa: delavci, rokodelci, mali uslužbenci, obrtniki itd. občutili so težino in resnost velikega socialnega prevrata mnogo pozneje, nego v drugih deželah. Mi smo takorekoč še v dobi prehoda. Doslej smo skrbeli in čutili le za se, in samo najbližji naši družinski udje so zavzemali naše interese, sedaj se polagoma budi v nas tudi čustvo solidarnosti z ostalimi našimi tovariši, ki živé z nami vred, poznani ali nepoznani, v jedna-

kih prilikah, pod enakimi življenjskimi pogoji. Počasi se zavedamo, in ne le sebe, marveč zavedamo se kakor udje velike skupine, ki ima z nami jednake težnje, jednake cilje. Čutimo potrebo organizacije.

Strokovna organizacija je pri nas še takorekoč v otroški dobi, — no, vendar je že pogнала precej močne korenike. Naši rudarji so organizirani in večinoma tudi vsi drugi delavci po tovarnah. Ravno tako išče kmet v raznih zadrugah, v snovanju domačih posojilnic itd. pomoči in rešitve. Učitelji imajo svojo organizacijo, uradniki svoja konsumna društva, čitalnice, pisarji so se združili, — sploh na vseh poljih se opaža težnja po združenju, po nekaki trdnější vezi in opori posameznih slojev mej seboj. Da ti poskusi ne dobivajo odziva v obsegu, kakor bi bilo v vspešno delovanje organizacije potrebno, je jako umljivo. Naši ljudje živé vsak po svojem kopitu in, ako ne pričakujejo od kake stvari takojšnjega, neposrednega dobička, se težko za njo ogrejejo. Oni so še egoisti. »Ah, kaj, jaz ne bom imel nikdar nič od tega!« je navadni zaključek njihovega modrovanja. Za one druge, ki pridejo za njimi, jim ni mar. Zato je pri nas organizacija, posebno onih stanov, ki ne živé v vednej zvezi med seboj, jako težavna, n. pr. velike skupine delavstva v tovarnah in rudnikih. Dnevničar sicer vé, da je njegovo življenje jedna sama velika mizerija, vé, da jih mnogo, premnogo životari v enakih prilikah, in vendar ne čuti potrebe, združiti se z njimi v močno celoto. Sicer imamo pri nas tudi tu že svojo organizacijo, ki izdava celo svoj list, ali ne motim se, če trdim, da je morda komaj vsak deseti izmed naših pisarjev organizovan.

Ker se žene še težje emancipirajo stare oblike življenja, ker so še mnogo bolj vezane na preživele tradicije, je naravno, da so v tem, da bi se čutile kakor ud velike socijalne družine, zaostale še za moškimi.

Žene že po naravi sami čutijo bolj za — se in za svojo družino, za svoje otroke. V svoji težnji, da bi zboljšale v prvi vrsti gmotni položaj svoje družine, prekoračijo mnogokrat dopuščene meje, in njihov družinski egoizem jih zaslepi, da izgube za vsako širje obzorje in za večje ideje pogled in smisel. Ovirajo moža v njegovem slobodnem razvitku, stavljajo mu zapreke, kadar hoče odločno braniti svoje prepričanje, tudi na škodo sebi in svojim. Njihova bojazen pred gmotno propastjo družine zavede marsikakega moža v neznačajnost, in marsikaki greh v tem pravcu ima na vesti žena.

Ne smemo obsojati take žene preostro. Vzrasle so v razmerah, kjer se jim je sistematično zapiralo vsako širše obzorje, vzgojene so bile za družino, edino le za družino in za domače ognjišče. Ne pojmiyo moža, ki za svoje prepričanje, za svoje ideje stavlja tudi udobnost domačega ognjišča v nevarnost. V prvi vrsti so matere. Skrb za svoje potomstvo jih tako ovlada, da pozabijo, da so tudi žene, — tovarišice moža, da so ljudje, da so dolžne sočuvstvovati s človeštvom, — a ne samo teoretično, ampak tudi praktično: z žrtvami.

Seveda sili vseobči napredek tudi žene, da izstopijo iz svoje rezerve. Prvič že dejstvo samo, da ne morejo ostati vse v družini, zadostuje, da si oni prebitek pomaga sam, kakor najboljši ve in zna. Spočetka je sila, ki jih žene novi kulturi v naročje, pozneje razum sam. Dandanes ostane mnogo več možkih in mnogo več žensk neoženjenih in neomoženih, kakor kedaj poprej. Tista mesta dobrih hišnih tetk v prejšnjih vekih danes nikakor ne zadostujejo, da bi dajala takim samicam zavetja. Ob jednom današnji socijalni red tudi veliki množici hčera nižjih in srednjih slojev ne dopušča več, da bi mirno v družini čakale na negotovega ženina. Družina ne more preživeti vseh svojih udov, dokler se hčere ne pomože in dokler sinovi

ne postanejo samostojni ter sami ne osnujejo novih družin. Kadar dorase najstarejša hči, odide za poslom izven hiše, da ne jemlje življenskih sredstev mlajšim, nedoraslim hčeram; ravno tako dela sin, oba prej ali slej, — kakoršne so že ravno gmotne razmere družine. V najboljšem slučaju jim ostaja domači dom pribežališče ali nekak pension, kjer spe in jedo.

Tako deluje na jedni strani sila, t. j. gmotni nedostatek, na drugi strani težnja po slobodnem razvitku, po višji inteligenci, da se počne ženstvo zavedati svojih občečloveških pravic in dolžnosti.

Ali je emancipacija ženstva potrebna?

Razvitek ženske emancipacije nam odgovarja na to vprašanje. Gibanje v tej smeri se ni pomanjšalo, nasprotno, zavladalo je polagoma deželo za deželo, sloj za slojem. Ako bi ideja ženske emancipacije ne izvirala iz dejanske potrebe, izginila bi bila že davno, ne pa slavila vsak dan novih zmag.

Emancipacija ženstva v gmotnem oziru je del socialnega vprašanja. Da si današnja žena v tolikem številu išče in mora iskati vsakdanjega kruha izven družine, je posledica socialnih razmer. Ako se torej pripoznava, da je žena faktično primorana, vdeleževati se eksistenčnega boja, bilo bi samo naravno, da se ji dovoli, da si sama po svoji volji, svojih močeh in svoji nadarjenosti izbira orožje za ta boj, da se vdeležuje tega boja tam in v taki lastnosti, kakoršno si izvoli sama po svoji individualnosti. Ako nihče ne ovira moža, da postane kovač, inženir ali profesor, ravno tako je smešno in krivično, predpisavati ženi, katero mesto naj si izvoli ali katerega naj ne izvoli za svoj bodoči delokrog.

Zanikati dejstvo, da je žena v resnici primorana sama izven družine vstvarjati si eksistenco, — morejo le bedaki. Vsaj se je vendar morala zadnja delavka v tovarni, zadnja perica, natakarka in dninarka, hočeš-nočeš, postaviti na svoje noge, t. j. zapu-

stila ali izgubila je mesto v družini, bodisi kakor hči, bodisi kakor žena, — ali pa ta družina ni imela več sredstev za njeno vzdrževanje. Kakor hitro pa je delavka navezana na lastni zaslužek, — je postala samostojna ravno tako, kakor doktorica medicine.

Težnja ženskega spola po emancipaciji pa ne more izvirati in ne izvira le iz sile, t. j. iz gmotne bede, ona izvira tudi iz globokejših, manj materialnih vzrokov. Moškim se primeroma podaja mnogo več priložnosti in možnosti v dosegu višje naobrazbe, ženski se zastavljajo kolikor močče vsa pota do tega cilja. Ono malo naobrazbe, katera se v raznih internatih nudi ženski, ne le da ji ne pomaga najti pot k sebi, ne le da ji ne da nikakega temelja, na katerem bi se mogla njena lastna duševna individualnost neodvisno in zdravo razvijati v samostojen značaj; — ne, ona jo še docela pokvari, vcepi ji popolnoma napačne pojme o življenju, daja ji na pot kopo predsodkov, in žena, v kateri tudi taka vzgoja ni zadušila vseh klic višjega duševnega razvitka, se mora najprej z boji in naporom rešiti nepotrebne in škodljivega balasta, s katerim so skrbni vzgojitelji zvezali njeno voljo in ji omejlili zdravo razsojevanje. Nikakor ne trdim, da bi morda razna moška vzgojevališča in javni zavodi, kakor gimnazije in realke, plodonosnejše delovala na razvitek posameznih mladih mož. Ne, vse te institucije so več ali manj »Drillanstalten«, ne pa zavodi, ki bi pripomogli mladim gojencem do nekakih življenskih temeljev, do neke samostojne, globokejšje duševne naobrazbe. Vcepijo jim pač v glavo algebro in latinščino, nekaj zgodovine in zemljepisja, ali če gojenec sam ne pride do tega, da bi se sam odgojeval, če sam ne išče tiste boljše, duševne, prave vsebine v sebi in v vsem, kar ga obdaja, — vse svoje življenje ne postane drugo, nego slep automat, ki mirno in zadovoljno cap-

lja dalje v tropu sebi enakih, zadovoljen s seboj in svojo osodo. — In vendar se vsak moški neskončno laglje povspne do duševne svobode, nego ženska, kateri se ne da niti onih primitivnih naobraževalnih sredstev, kakor moškemu. Ženi je vsak svoboden korak boj; vsaka manifestacija njene svobodne individualitete, ki ni sankcionirana po starih tradicijah in naziranju mas, vzbuja vseobče ogorčenje. Njeno stremenje po gmotni in duševni neodvisnosti se smeši, proglaša nenaravnim in nedopustnim.

Dejstvo, da se ženi, kljub vsemu kriku nazadnjaštva, vedno bolj odpirajo vrata v javnost, dejstvo, da sveži dihljaj kulture sega tudi že do najintimnejših krogov družine, — in ne v pogibelj, ampak v blagoslov, — to dejstvo priča, da odgovarja žensko gibanje popolnoma napredku in potrebi časa.

Emancipacija ni protinaravna, ona ne odtuja ženske od prve in najsvetejše njene naloge, da bodi žena in mati, ne, ona jo pripravlja, da z zavestjo vrši delo, poverjeno ji po naravi, da se zaveda pomena svojega poklica, da ni samo roditeljica in dojilja svojih otrok, — nego da jim je mati, — vzgojiteljica, — prva, najboljša prijateljica za vse življenje. Emancipacija ne stremi za tem, da vzgoji nekak tretji spol, kateremu je mož samo konkurent o polni skledi, ne, emancipacija hoče postaviti ženo na višek duševne jakosti in intelligence, kakoršno ima mož, hoče podati možu zavedno družico, ki ž njim deluje za jednake cilje, ki ne visi na njem kakor težko breme in ga ne vleče vedno zopet doli nazaj v njen ozki, ničevni, sebični horizont. Emancipacija neče umetno kultivirati mase žensk, ki silijo venkaj iz družine in okupirajo sčasoma vsa mesta, ki so bila doslej izključni privilegij moža, — ne, ona zahteva svobodo za ženstvo v konkurenčnem boju, njeno enakopravnost v javnosti, — ne zato, da bi žena izpodri-

nila moža, ampak nasprotno, da olajša njegovo dosedajno breme.

Doslej je moral oče skrbeti za svoje odrasle hčere, potem brat, naposled mož. Žene so imele primeroma komodnejše in brezskrbnejše življenje, a žene nočejo več prejemati milosti od očeta, brata in moža, nočejo tratiti svojih moči samo v brisanju prahu, ali v igranju na klavir, ali v pletenju nogavic; sposobne so, da si same najdejo pot v življenje, da ne teže očeta in brata, in tudi ne soproga, v kolikor jim to dovoljuje njihova poznejša naloga kakor mati. Tako oče kakor brat in sprog ne bodo imeli več privilegijev pred njo samo radi svojega moškega spola, odločevala bo le dejanska individualna sposobnost, ne glede na spol. Ta sposobnost bo tudi edino odločevala ne samo v eksistenčnem boju, ampak tudi v mejsebojnem družabnem življenju, — žena mora postati enakopravna z možem, ona ne sme zavzemati nekakega manjšega, skromnejšega, ponižnejšega stališča v človeštvu, kakor njen drug — mož.

Počasi, ali gotovo se pripravlja ta preobrat v vseh kulturnih deželah. Prej nekdanj je žena veljala za nekaj nečistega; še v srednjem veku je zavzemala jako poniževalno mesto. Tudi cerkev sama jo je smatrala za nekaj nedovršenega, slabega, kljub velikemu Marijinemu kultu. Pri Židih in zlasti pri Mohamedanih je žena še danes globoko pod vrednostjo moža. Ali kultura napreduje, in tudi ženi se priznava človeštvo, jednaka vrednost z možem. V najnaprednejših državah se ji odpira pot do popolne enakopravnosti. Ženstvo samo se budi iz svoje tope brezbriznosti in zahteva svoje človeške pravice. Vsi resnično naobraženi, resnično svobodoumni možje se vesele tega gibanja. Ne more jim biti vse jedno, če inteligenca njihovih žen, mater in hčera rase. Le kratkovidneži se strašijo pred nekako domišljeno konkurenco, le bedaki se boje, da se žene odtujijo svojemu naravnemu poklicu, da zgubijo na lepoti in

milini svojega spola. Mogoče, da ta prehodna doba bojev zahteva, da razvijajo žene več energije, kakor je to njihovemu ženstvu v prid, da boj ženskih pionirjev za svojo gmotno in duševno neodvisnost zahteva danes toliko trdne, moške volje, da več ali manj upliva to tudi na značaj in obnašanje dotičnic, da zadobe nekaj trdega, rekla bi, brutalnega, kar inače ni v ženskem temperamentu. Ali to so malenkosti, ki se porazgube, kakor hitro se pride nekoliko dalje od začetka. Vsaj so tiste okorne figure raznih šaljevih listov — angleških in nemških »Frauenrechtleric« danes, hvala Bogu, že jako redke.

Ideja je zdrava, rodila se je iz faktične potrebe, in to ji zagotavlja napredek in končno zmago.

Ženska emancipacija je pri nas kljub temu, da je »Slovenka« nastopila že svoje peto leto, vendar še ravno toliko kakor v povojih. Manjka nam delujočih moči, ki bi znale pridobiti širše občinstvo za stvar, manjka nam, — kako naj rečem, — ženskih apostolov, ki bi budili naše ženstvo iz njegove otrplosti. Imamo svoj list, da, — ali pisana beseda vendar ne izda mnogo, trebalo bi drugačnih sredstev. O organizaciji slovenskega ženstva se govori že dolgo, — doslej še nimamo nikakoršnega praktičnega uspeha. In vendar bi veljalo početi, — skrajni čas je že za to. Ne smemo seveda za prvi hip pričakovati Bog zna česa, ali temelj je tudi že nekaj, in z agitacijo se gotovo sčasoma došežejo lepi uspehi. Samo s pomočjo organizacije je mogoče, da tudi pri nas zadobi ideja ženske emancipacije realno podlago. Saj za sedaj še nimamo tako velikih ciljev! Po mogočnosti pripomoči našemu ženstvu do vsaj nekoliko boljših eksistenčnih pogojev, s prirejanjem javnih predavanj buditi zanimanje za našo organizacijo v širšem občinstvu, z izdavanjem brošur širiti razumevanje ženske emancipacije in dobrih naprednih idej, — to bi se dalo doseči! Imamo list »Slovenko«, ki

bi naj bil forum, kjer bi se razpravljale želje in potrebe vseh slojev slovenskega ženstva, kjer bi se obelodanile krivičnosti nekaterih delodajalcev, nepravilnosti pri bolniških blagajnah, statistični podatki o razmerah posameznih stanovnih skupin i. t. d., i. t. d.

Na delo torej!

V NEBESA. KAZIMIR TETMAJER.

Po gorski ravani navkreber je šla Hanka, in veter je pihal tako močno, kakor da jo hoče zagnati v dolino. Bil je hud mraz; dasi je imela oblečena dva telovnika in razven tega še toplo ruto, pretresala ji je zima vse kosti. Snežni oblaki so se gromadili na nebu ter se valili naprej, a solnce jih je prodiralo kakor svinčen oklop, brez svita, brez življenja. Krog in krog je bila grozna samota, le veter je žvižgal in divjal čez gore, da ti je stiskalo srce; bilo je, kakor da rjove vsa Tatra.

In Hanka je šla in šla.

Ako bi jo kdo srečal, gotovo bi jo vprašal: »Čemu greš tje, dekletko, v gore, v to puščo, v to rjovenje vetrov? Tam ni več nobene žive duše, samo blede groza se ti reži nasproti, smrt seka z zobmi, nezavest te zgrudi, in konec te bo. Kdo pa hodi koncem jeseni v gore? Obrni se, ali pa se nikdar ne vrneš več. Nikoli več ne boš gledala zelene livade in jasnega ovsenišča, ako pojdeš dalje. Mrzli veter te okameni, zamet te zasuje, orli in jastrebi raztrgajo tvoje mlado telo ter nataknejo njegove kose na ostre pečine. Čemu greš tje, dekletko?«

Tako bi jo izvestno vsakdo vprašal, kdor bi jo srečal, a nihče je ni mogel več srečati. Lovci divjih koz so bili že davno obesili svoje puške na steno, kajti divje koze niso bile vredne več niti metka; nobena človeška noga ni več blodila po gorah,